

ĮVADAS

Gyvename simbolių pasaulyje. Daugybė aplinkos simbolių mums teikia informaciją. Tai sutartiniai ženklai naudojant kompiuterį, telefoną; kelio ženklai vairuojant automobilį bei kitas transporto priemones. Simbolis būna nupieštas, užrašytas, išstartas. Žengdami vis giliau į kultūrą, sužinome apie naujus simbolius. Gilūs potyriai pažįstant tikrovę, žmogiškasis mąstymas remiasi simboliais juos natūraliai kurdamas. Pasak filosofų, protui yra būdinga simbolizavimo savybė, jų teigimu, vietoj *animal rationale* žmogų derėtų apibūdinti kaip *animal symbolicum*¹. Be simbolių neįmanoma būtų nusakyti pasaulio vaizdo, išreikšti gamtos dėsnių. Siekdami žinių, susipažįstame su matematikos ir gamtos mokslų (fizikos, chemijos) ženklų sistemomis. Žodžiai kalbose veikia kaip simboliai. Semiotika, lingvistika tai tiria. Kasdieniame gyvenime paprastai ženklo ir simbolio samprata tapati. Bet aiškinant simbolį kaip fenomeną, mokslininkai tarp jų daro skirtį. Pirmąjį laikydami konkrečiu sutartiniu vienaprasmiu, antrąjį, pasižyminčiu daugialype reikšme, netgi prasių gelme ženklų. Komunikacijos priemonėmis ir mokslo kalbos ženklais nusakoma griežta, aiški prasmė. Daugiaprasmiai kasdienės komunikacijos ženklai tik trukdytų aiškiam pranešimui, o moksluose – racionaliam minties formulavimui. Tad ženklai yra konvencinio pobūdžio. Tuo tarpu simboliai, susiję su spontaniška pasaulio atvertimi, ne visada pasiduoda aiškiam bei tiksliam prasmės nusakymui. Akumuliuodamas ne vien protinį, bet ir emocinį pažinimą, simbolis yra dinaminė realybė, – rašo ispanų tyrinėtojas Juanas Eduardas Cirlotas².

Etimologiškai „simbolio“ sąvoka yra kilusi iš graikiško žodžio „symbolon“, pirmine prasme reiškusio fizinį objektą. Tam pasitarnaudavo žiedas, žaidimų kauliukas, lazda ar kitas daiktas. Pagal ritualizuotą senovės Graikijos draugystės paprotį jį perlauždavo atminimui, o dalis pasiimdavo draugai. Pasi-

¹ Andrzejewski, B. *Animal symbolicum. Ewolucja neokantyzmu Ernsta Cassirera*, Poznań, 1980, s. 61, 67.

² Cirlot, Juan, Eduardo, *Słownik symboli*. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2000, s. 13.

dalindavo taip pat norėdami patvirtinti susitarimą sandėrio dalyviai. Vėliau, susitikus, jungiant turimas dalis, draugystę ar sandėrį patvirtindavo. Kadangi keliauti už gyvenamosios vietos ribų buvo nesaugu, panašus ženklas lyg pasas saugojo keleivį nuo puldinėjimų, pirklių – nuo prekių grobimo.

Tai buvo atpažinimo ženklas, kuomet viena dalis išreiškė visą įsivaizduojamą daiktą. Toks ženklas buvo brangus, perduodamas iš kartos į kartą. Skirtingų dalių sujungimas yra labai svarbus simbolio sampratai. Mat būdamas konkretus jutiminis, simbolis parodo paslėptą, nematomą realybės pusę. Lietuvių semiotikas Kęstutis Nastopka yra tos nuomonės, kad „Simbolis, kreipdamasis į adresatą, siūlo perprasti ir išversti jo mįslingą kalbą. Jo, kaip ir sapno, neįmanoma atpasakoti. Tai trapus ir daugiareikšmis informacijos saugojimo būdas“³. Tad simbolis geba talpinti įvairiopas žinias, net abstraktų turinį: jis, žmogui pažįstant pasaulį, atspindi ontologines tiesas. Yra reikšmingas religijų istorijai, kadangi sujungia profaninės (įprastinės) sferos reiškinius su sakralia (dieviška) erdve. Tuo būdu simbolis perteikia sunkiai nusakomą šventumo potyrį. Pavyzdžiui, vandens, ugnies, kalno simbolizmas senovėje. Pasak Mircea Eliade, religiniame gyvenime per simbolius mūsų pasaulis tampa peršviečiamas – per juos regima transcendencija⁴. Dėl to praeities simboliai buvo apgaubti slapto žinojimo šydo, prieinami ne visiems, t. y. vien tikėjimo atstovams. Pagrindinis krikščionybės simbolis kryžius ankstyvosios krikščionybės laikais buvo nuslėptas, išreikštas inkaru, kaip ir žuvis – Kristaus simbolis, aptinkamas katakombose.

Dėl ypatybės – kalbėti apie tai, kas kitu būdu nei simboliu negali būti išreikšta – lydėjęs žmogų į būties paslaptis senovėje simbolis buvo panaudotas dievybei išvysti, taip pat pašventinti žmones per papročius, praktikuotus gimimo, vestuvių, mirties atveju. Pavyzdžiui, javų (rugių, kviečių, miežių) grūdai daugelyje kultūrų simbolizavo derlingumą ir atsinaujinimą – iš mirties kylantį gyvenimą. Dėl jiems suteikiamos vaisingumo prasmės būdavo įtraukiami į vestuvių šventę nuotakos apibarstymui. Rytų kultūrose javų atitikmuo buvo ryžiai bei kitos sėklos. Linkint mirusiajam prisikėlimo, gausaus gyvenimo aname pasaulyje per laidotuves duoninių grūdų berdavo į kapą.

³ Nastopka, Kęstutis. Simbolio apibrėžimo beiėškant, *Senovės baltų kultūra, Nuo kulto iki simbolio*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2002, p. 367.

⁴ Eliade, Mircea. *Das Heilige und das Profane*. Frankfurt am Main, 1987, S. 114.

Tikėta dieviška javų kilme bei prasme. Antai graikų deivę Persefonę (Korą) simbolizavo grūdas, kuris pavasarį tampa želmeniu. Javų varpos buvo pagrindinis Eleusino misterijų simbolis. Jį kontempliavo slapto ritualo dalyviai apmąstydami mitą apie Persefonę, pagrobtą požemio valdovo Hado, sugrįžtančią į žmonių pasaulį kartą per metus, pavasarį pabūti drauge su motina deive Demetra, globojusia žemdirbystę, savo atributu turėjusią javų pėdą⁵. Ritualo dalyviai, pasitelkdami simbolius, patirdavo kontaktą su agrarinėmis dievybėmis, svarstydavo reikšmingą žmogaus egzistencijai dalyką: kaip nuo mažo grūdo, įmesto į dirvą, jam supuvus prasideda naujas gyvenimas – išauga jervas, brandinantis daug naujų grūdų. Tyrinėtojų teigimu, gilinimasis į tai padėdavo geriau suprasti visatos dėsnius ir nebijoti mirties⁶. Savaiminė, archajinė javų simbolika nuo seno buvo būdinga kultivavusiems žemdirbystę baltams ir iš jų išsiskyrusiems lietuviams.

Senieji simboliai yra tautos tapatybės liudininkai: atskirose kultūrose istorijai slenkant sukuriama savitų simbolių. Bet pastebimas ir simbolių panašumas net skirtingose religijose. Tyrinėtojų teigimu, tai paralelizmas – reiškiny, atsirandantis savarankiškai dėl minėtos bendros visiems mąstymo savybės – simbolizuoti, – panašaus žmogiškojo pasaulio patyrimo bei vienodo būdo į tai reaguoti⁷.

Pavyzdžiui, iš amžių glūdumos mus pasiekė simbolinės dieviškumo inkarnacijos. Antai, Senovės Egipte jaučiu įsivaizduotas mėnulio dievas Apis, vedų kultūroje juo buvo saulės dievas Surja. Antikos deivės graikų Atėnės (romėnų Minervos) atributas – pelėda, Dzeuso – erelis, nors šis dievas kaip ir daugelis kitų galėjo rodytis visokiais pavidalais, tarp jų – Europą grobiančiu jaučiu. Simbolinę prasmę turėjo stambiųjų raguočių (jaučių, karvių, avinų, bizonų) ragai. Juos suteikdavo ne tik dievams, pavyzdžiui, egiptiečių saulės dievui Amonui, didžiajai Motinai Hator, keltų Cernunui, bet ir valdovams, kariams. Dėl ragų stiprumo duriant ir ypatingos jėgos, kylančios iš galvos, tai buvo valdžios ir galybės ženklas. Pritvirtinti prie šalmo ar galvos dangalo ragai įgydavo dvasinę reikšmę, simbolizavo dieviškumą, apgynimą, pergalę, gau-

⁵ Cooper, E. C. *Lexikon alter Symbole*. Leipzig: VEB E. A. Seemann Verlag, 1986, S. 95–96, 149–150.

⁶ Dilytė, Dalia. *Heladės šviesa*. Vilnius: Lietus, 1994, p. 81–82.

⁷ *Katolicyzm A-Z*, pod. Red. ks. Zbigniewa Pawlaka. Łódź: Diecezjalne wydawnictwo Łódzkie, 1989, s. 360.

sumą (gyvulių ir žemės ūkio gėrybių prasme)⁸. Neišsenkantis gausybės ragas priklausė Fortūnai. Be to, judėjų šventyklos altoriaus keturiose pusėse buvo ragai, kuriais tekėdavo aukos kraujas, – simbolizavo Jahvės valdžią. Paprastai judaizme ragai įkūnijo jėgą. Posakiai „pakelti ragus“ reiškia pergalę, juos nulaužti – pralaimėjimą. Krikščionybėje ragai tapo velnio simboliu. Tauro, jaučio ragai buvo paplitę bei turėjo mitinę prasmę senojoje lietuvių kultūroje.

Simbolių panašumą skirtingose kultūrose gerai pailiustruoja dar vienas simbolis, tai – slenkstis, žymėjęs ribą tarp dviejų erdvių: pašventintos – statinio vidaus ir profaniškos – lauko erdvės. Tų sferų susikirtimo liniją tam tikromis apeigomis reikėjo sustiprinti panašiai kaip per Naujuosius metus turėjo būti įsteigiamas naujas laikas. Slenkstį saugojo drakonai, šunys, liūtai. Būta ir menamo slenkščio tarp apgyvendinto – savo ir pavojingo – kito pasaulio. Kaip antai, panirimas į vandenį, žengimas į tamsų mišką⁹. Išliko duomenų, kad ant gyvenamojo namo slenkščio senovės prūsai aukodavę avį. Lietuvių namuose jau krikščionybės laikais prie laukųjų durų būdavo pritvirtinamas indas su švęstu vandeniu; kiekvienas prieš išeidamas saugumo sumetimais, pamirkęs pirštus, persižegno davavo.

Be išvardytų sričių, – mokslo, religijos ir mitologijos – simbolizmu pasižymi menas (muzikos, dailės, teatro, poezijos kūriniai). Jie net patys savaime yra simboliai. Vėlgi išeinant iš to, kad bet koks mąstymas ir pasaulio pavaizdavimas remiasi simbolizavimu, empiriniai impulsai, įspūdžiai, emocijos objektyvuoti tampa simboliais. Detalai objekto jie niekada neatspindi, bet spontaniškai išreiškia bendrą vaizdą, požiūrį¹⁰. Jau pirmykštėje bendruomenėje žmonės, imituodami gamtos ritmą, gyvūnų garsus, primityvia muzika siekė užmegzti kontaktą su įsivaizduotu dvasių pasauliu. Tobulėjant muzikos instrumentams, tikėta, kad jais išgaunamos garsų dermės atspindi amžinai kintančią gamtą, kosminę tvarką. Senovės graikai mąstė apie skaičių ir planetų judėjimo sąsajas – „sferų muziką“ kaip dieviškosios harmonijos pagrindą. Įvairūs dievai vaizduoti muzikuojantys (Apolonas, Dionizas ir kt.)¹¹.

⁸ *Полная энциклопедия символов*. Сост. В. М. Робаль. Санкт-Петербург: Сова, 2007, с. 143–144.

⁹ Cooper, J. C. *Lexikon alter Symbole*, S. 171.

¹⁰ Andrzejewski, B. *Animal symbolikum. Ewolucja neokantyzmu Ernsta Cassirera*. Poznań, 1980, s. 59–70.

¹¹ Cooper, J. C. *Lexikon alter Symbole*, S. 125; Трессидер, Джек, *Словарь символов*. Москва: ФАИР-ПРЕСС, 1999, с. 230–231.

Sakralią meno prigimtį teigė žymus lietuvių filosofas Antanas Maceina, rašęs, jog kiekvienas meno veikalas iš esmės yra eschatologinis, susieja pasaulį su tuo, kas anapus. Rašęs eiles, Maceina tai argumentavo pasitelkęs sau artimą poezijos sritį. ryškiai aukštesniąją būtį išreiškia poetas, nes kuria tos būties ženklą – giesmę. Filosofas remiasi Novaliu, kuris sakydavo, kad poetas yra Dievo pateptasis, charizmatinė būtybė. Jo kūrinys mus paliečia ne tikroviškumu, bet ženkliškumu, savo prasme. Poezijos pasaulis yra prasmių pasaulis. Jis laikosi savo reikšme. Todėl eilėraščiai nėra daiktai, bet prasmenys, lyg strėlės į aną krantą¹².

Simboliniai yra dailininko Adomo Matuliausko (1963–2018), kurio atminimui skirta ši knyga, kūriniai. Tai buvo darbštus žmogus, nelengvo likimo asmenybė. Tėvams mirus, Adomas anksti likęs našlaičiu¹³ baigė Mikalojaus Konstantino Čiurlionio meno mokyklą (dabar menų gimnazija), tęsė mokslus LTSR dailės institute (dab. Vilniaus dailės akademija), ten įgijo grafiko specialybę. Dėstė aukštosiose mokyklose (Lietuvos edukologijos ir Vilniaus universitetuose). Dirbo dailininku restauratoriumi Respublikiniame kultūros paminklų restauravimo treste, vėliau Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centre. Paskui Lietuvos kultūros tyrimų institute įsidarbino dailininku, tris dešimtmečius organizavo visą instituto leidybos procesą. Rūpinosi baltų kultūrai skirtų knygų leidyba: tęstiniu leidiniu „Senovės baltų kultūra“, kūrė jo dizainą. Apipavidalino Gintaro Beresnevičiaus mitologinę studiją apie Eglę – žalčių karalienę, taip pat – šių eilučių autorės monografiją¹⁴. Matuliausko rankų palytėtos meninė išvaizdą įgavo kitos kultūrologijos, filosofijos, menotyros knygos, rengtos spaudai instituto leidykloje. Buvo puikus iliustratorius. Iliustravo knygas vaikams, pasakas, poeziją. Bendradarbiavo su Lietuvos leidyklomis „Vaga“, „Mintis“, „Kronta“, „Briedis“ ir kt. Yra sukūręs kelis šimtus su knygos menu susijusių knygos ženklų – ekslibrisų. Jo estampams būdinga gili Tėvynės gamtos, istorijos, tikėjimo pajauta, išreikšta pasirenkant gimtines kraštovaizdį (darbų ciklai

¹² Maceina, Antanas. *Raštai*, t. 9. Vilnius: Margi raštai, 2004, p. 283.

¹³ Daugiau apie A. Matuliausko biografiją: Baltrušaitytė, Renata. Rekviam Bernardinų sodo drambliams. *Veidas*, 2016, nr. 28. Prieiga internete: <https://adomasart.net/.biografija>. Žiūrėta 2019.10.29.

¹⁴ Beresnevičius, Gintaras. *Eglė žalčių karalienė ir lietuvių teogoninis mitas*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003; Usačiovaitė, Elvyra. *Augimo samprata senojoje lietuvių kultūroje*. Vilnius: Versus aureus, 2005.

„Piliakalnių sakmės“, „Dubingių ežero paukščiai“), urbanistinių Vilniaus peizažą („Vilniaus miesto ženklai“), liaudies meno formas („Verpstės“, „Vilniaus verbos“). Adomo Matuliausko kūrybos vertintojai yra atkreipę dėmesį į dailininko raiškos ir prasmės ypatybes: siekį sukurti raižinį – ženklą, sustabdyti akimirką, išreikšti amžinybės kodą¹⁵. Tad daugiaplanė lakšto erdvė tampa prasminiu lauku, kuriame pasiekiamas simbolių vientisumas, krikščioniškų ir pagoniškų prasmų sankirtos¹⁶.

Dailininkas bendradarbiams pasakojo apie jo mitologiškai įprasmintą gyvenamąją vietą, rodė naujus darbus, atsiradusius, išgirdus apie netoli Matuliauskų namo Vilniaus pakraštyje vingiuojančio upelio vardą Kaukysa. Keistas vardas vaizduotės sparnais nešė Adomą, – sukurtas grafikos ciklas „Dvylika Kaukysos kaukų“. Dailininkas taip pat prisiminė jėgų išbandymo iš jo grafiko pareikalavusį darbą monumentaliosios dailės srityje – rekonstruojant mozaiką Klaipėdos Marijos Taikos Karalienės bažnyčiai. Tai „Rūpintojėlis“, vaizduojantis Kristaus veidą, buvęs bažnyčios apsidės išorinėje pusėje, iš lauko pusės, anksčiau sukurtas Adomo tėvo (taip pat Adomo Matuliausko). Sovietmečiu mozaika sunaikinta. Trejus metus Adomas su žmona rinko spalvotus laukų akmenis, juos derino, šlifavo, kol pagal išlikusią nuotrauką mozaiką atkūrė. Perpratęs mozaikos techniką, sukūrė dar keletą paminklinių darbų. A. Matuliausko kūrybos pavyzdžių bus pateikta šiame leidinyje toliau.

Knygoje apimami toli gražu ne visi Lietuvos kultūros simboliai. Įvairūs specialistai humanitarai pasirenka jiems aktualų aspektą. Baltiškos kilmės simboliams yra skirtos jau publikuotos atskiros knygos, priklausančios Lietuvos kultūros tyrimų instituto tęstiniam leidiniui „Senovės baltų kultūra“¹⁷. Yra paskelbta ir straipsnių: teoriniai svarstymai filosofškai ref-

¹⁵ Aukštaitytė, Nika. Šviečiančių linijų kryžkelės. *Lietuvos aidas*, 1995; Kiškienė-Pankūnaitė, Birutė. Nespalvotas mąstymas. *Septynios meno dienos*, 1995; Andrijauskas, Antanas. Adomo Matuliausko Vilniaus miesto ženklų ir simbolių poetika. *Kultūros barai*, 2015, nr. 10. Prieiga internete: <https://adomasart.net/straipsniai> - apie dailininką. Žiūrėta 2019.10.29; Kardelis, Naglis. Gimstančių formų misterija. Apie vaizdinę Adomo Matuliausko mitologiją, *Sovijus*, 2018, t. 6, nr. 2, p. 135–139.

¹⁶ Budrecka, Emilija. Adomo Matuliausko estampai. *Septynios meno dienos*, 1995. Prieiga internete: <https://adomasart.net/straipsniai> - apie dailininką. Žiūrėta 2019. 10.29.

¹⁷ *Senovės baltų simboliai*. Vilnius: Academia, 1992; *Dangaus ir žemės simboliai*. Vilnius: Academia, 1995; *Augalų ir gyvūnų simboliai*. Vilnius: Gervelė, 1999; *Nuo kulto iki simbolio*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2002.

lektuojant simboli¹⁸, taip pat – simbolizmas praeities ir dabarties kūrėjų darbuose¹⁹. Šioje knygoje senojo kulto tyrimų kryptis tęsiama. Kulto pėdsakų ieškoma Lietuvos archeologinėje medžiagoje, etnologinėje tradicijoje. Ant-rasis uždavinys – ieškoti ir tirti simbolius nūdienos kūrėjų darbuose. Jei anksčiau gilintasi į poeziją, dabar dėmesys kreipiamas ir į prozos kūrinius, teatro meną, tapybos darbus. Be to, pratęsiama bei praplečiama minėtame leidinyje pradėta²⁰ baltų recepcijos šiuolaikinėje muzikoje analizė.

Knygą sudaro du skyriai. Pirmąjį „Archajiniai ir istoriniai simboliai“ pradeda Algirdas Girininkas. Jis pristato savo atliktų archeologinių kasinėjimų rezultatus, ištyrus ankstyvojo bronzos amžiaus Kretuono 1C gyvenvietės palaidojimus. Aptikti Rytų Lietuvoje kapai priklauso vėlyvajai Narvos kultūrai. Archeologinės iškasenos apskritai yra simboliškos vien dėl to, kad išbuvusios tūkstančius metų žemėje, surandamos deformuotos, dalinės, nelengva nustatyti daiktų paskirtį. Straipsnyje aptariamas savitas laidojimo būdas, pasireiškęs tuo, jog netoli ugnies židinio būdavo užkasama tik mirusiojo galva. Kartu įdėtos įkapės – amuletai yra žmogaus veido bruožų gyvūnų formos, žvėrių dantų bei kitokie kabučiai. Visa tai turėjo simbolinę prasmę, susijusią su pirmykšte religija. Žmonių atvaizdai galėjo priklausyti protėvių kultui, o zoomorfinės figūrėlės – žvėrių medžioklės magijai.

Elvyra Usačiovaitė rekonstruoja libacijos paprotį, praktikuotą senovėje piršlybų metu ir aukojimo ritualą, kuris buvo atliekamas per vestuves prie namų židinio. Autorė atskleidžia simbolinę apeiginių šokių, namų darbo dovanų, duonos ir pyrago panaudojimo prasmę. Į mokslinę apyvartą įtraukia Lietuvos archyve surastus šokių su šiaudų kūliu aprašymus, padedančius geriau suvokti atliekamo ritualo simbolinę reikšmę.

Rimantas Balsys tiria žuvų simbolių nuo seniausių laikų iki nūdienos. Remdamasis XV–XVII a. baltų rašytiniais šaltiniais nagrinėja lietuvių ir prūsų

¹⁸ Kardelis, Naglis. Filosofiniai religinių simbolių aspektai. *Sakralieji baltų kultūros aspektai*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012, p. 60–71.

¹⁹ Usačiovaitė, Elvyra. Simboliai Simono Daukanto veikaluose. *Sovijus*, 2017, t. 5, nr. 1, p. 24–45; Usačiovaitė, Elvyra. Vinco Kudirkos poezijos simboliai. „*Tegul meilė Lietuvos...!*“ *Vincui Kudirkai – 150*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 215–226; Usačiovaitė, Elvyra. Senieji kultūros simboliai Šarūno Saukos kūryboje. *Sovijus*, 2018, t. 6, nr. 2, p. 10–37.

²⁰ Jankauskienė, Inga. Simbolizavimas. Loginiai ir socialiniai simbolių tyrimo aspektai. *Senovės baltų kultūra: Nuo kulto iki simbolio*, p. 342–359.

aukojimus dievams meldžiant žuvies jūroje, sėkmingos žūklės, pabrėžia pirmojo laimikio svarbą. Pasitelkęs tautosakos duomenis, nustato mitinį žuvies, kaip tarpininkės tarp dviejų pasaulių, vaidmenį su būdinga ambivalentiška prasme; pateikia platų šio simbolio kontekstą archajinėse pasaulio tradicijose. Pažymėdamas krikščionybės įtaką aptaria žuvies reikšmes heraldikoje. Nurodo šventinius patiekalus iš žuvų.

Knygoje publikuojamas etnologo Jono Mardosos tekstas apie Pietryčių Lietuvos lenkų tautinę bendriją. Autorius apibendrina savo ir jo vadovautų studentų atliktus lauko tyrimus. Gilinasi į tradiciškai pavaldėtas Vilniaus verbas, vestuvinį nuotakos vainiką, velykinius patiekalus, puokščių rišimo paprotį per Žolinę. Aptaria etnokonfesinius jų raidos ir prasmės aspektus.

Rolandas Kregždys yra nustatęs XVI a. rašytinio šaltinio, vadinamo „Sūduvių knygele“, autorystę. Šiame straipsnyje jis kelia ir grindžia hipotezę apie daugumos knygelėje pavaizduotų papročių kilmę iš senosios judėjų kultūros.

Antrajame knygos skyriuje „Simbolinės meno formos“ nagrinėjami simboliai dabarties mene. Mangirdas Bumblauskas, pasitelkęs lietuvių etnografinių papročių aprašymus, išaiškina transformuotą senųjų tradicijų tęstinumą Petro Repšio sieninėje tapyboje, esančioje Vilniaus universitete.

Rima Palijanskaitė, nagrinėdama iškilais lietuvių mąstytojo Vydūno grožinės kūrybos simbolizmą, pažymi, jog jis net visą pasaulį laikė Dievo, iš kurio viskas kyla, simboliu, o žmones, jų veiklą – žmogiškumo simboliais. Jo filosofija ir grožinė kūryba buvo skirta bendruomenės dvasinio tobulėjimo, sąmoningumo skatinimui, t. y. tautos gelbėjimui per kiekvieną individą nuo blogio (nuo aistrų ir geismų įsivyravimo gyvenime). Šias humanistines nuostatas tyrėja išvelgia išreikštas savita kalno ir slėnio dichotomija, kai vertikali kalno kryptis simbolizuoja dvasinį tobulėjimą, o tam priešinga slėnio linkmė – žmogiškumo mažėjimą bei nykimą individe.

Svarbu yra tai, kad atidaus tyrėjų žvilgsnio sulaukė simboline kalba pasižymintys Lietuvos muzika ir teatras. Jūratė Landsbergytė-Becher nusako patį simbolizavimo procesą muzikos priemonėmis, baltiškų simbolių sampratą nūdienos kompozitorių kūrinuose.

Helmutas Šabasevičius pažindina su esmine simbolio – sakralios atverties savybe. Tai daro iš istorinės perspektyvos – šio reiškinio ištakas parodydamas krikščioniškoje praeities kultūroje su jai būdingomis barokinėmis

procesijomis, teatralizuotais dialogais, turint tikslą perteikti krikščioniško mokslo tiesas. Autorius išdėsto, kaip vystantis Lietuvos teatrui, sakralieji motyvai nuo paprastų iliustracinių formų pereina prie sudėtingų meninių simbolių šiuolaikinių režisierių Jono Vaitkaus, Eimunto Nekrošiaus bei kitų spektakliuose.

Birutė Gudelienė aptaria Loretos Zdanavičienės paveikslų prasmes, jų pavadinimus – išplėstinius tapytojos savų darbų apibūdinimus, pastebi dailininkės artimumą liaudies kūrybai, sutartinių nuotakai, analizuoja laiko ir erdvės suvokimą. Aurelijos Mykolaitytės straipsnis skirtas išėivijos kūrėjai Aldonai Gustas. Atlikdama tyrimą autorė naudojasi sociologo Anthony Giddenso teorine prieiga. Dalia Jakaitė nagrinėja blogio atskleidimą vienos kartos lietuvių rašytojų Icchoko Mero ir Leonardo Gutausko prozoje. Įvertina mitinių metaforų reikšmę literatūrinio personažo vaizdavimui. Blogis pasaulyje yra ne vien literatūros, bet istorijos ir filosofijos objektas.

Knyga užbaigiama duomenimis apie autorius, asmenvardžių rodykle, išleistų tęstinio leidinio „Senovės baltų kultūra“ knygų sąrašu.

Elvyra Usačiovaitė